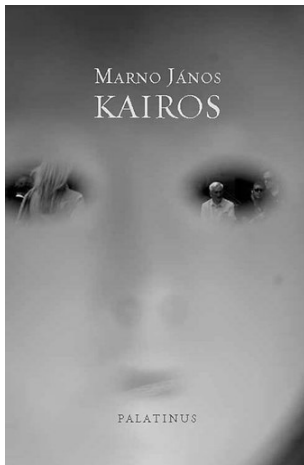

MOLNÁR ILLÉS

A Marno-fraktál

MARNO JÁNOS: KAIROS

Palatinus Kiadó
Budapest, 2012
170 oldal, 2100 Ft

”

Kései Marno-olvasó vagyok, csak nem sokkal a *Nárcisz készül* megjelenése előtt kezdtem el követni ezt a sajátosan következetes életművet, mikor rábukkantam néhány jellegzetesen hosszú, rövid sorokból álló, oszlopszerű szövegre a lapokban. Akkortájt változott meg bennem minden, amit a költészetről gondoltam. Jött a *gázárrobbanás*, és sokáig vitt magával az elragadtatás, hogy így is lehet verset írni, vagy talán csak így érdemes. Akkortájt kezdtek a lapok olyan korombeli, nyolcvanas években született fiatal költőket közölni, akik pajzsra emelték apafiguráikat: Borbély, Szijj, Gál, Kemény és persze Marno költészetét. A *Nárcisz* akkor a Marno-életműben is csúcspontot, egyben hangváltást hozott – a *Nincsen líra...* gyűjteményes kötet végletesen zárt, hermetikus világához képest –: egy sajátos nyelvi eszközökkel megteremtett, egyszerre rezignált és ironikus, hosszúversek és egysorosok között szalomozó, jelentőségéből a mai napig sem veszítő könyv lett. Azóta egy kisebb formákkal dolgozó, ámde terjedelmes verseskötet (*a semmi esélye*) és egy esszé- és naplógyűjtemény (*Kezünk idegen formákba kezd*) látott tőle napvilágot, most pedig itt egy újabb, szintén zárt rendszerben működő, de *a semmi esélyénél* éppen nagyobb, szonettnyi méretű szövegeket sorjázó, megint csak bőséges termést hozó kötet: a *Kairos*.

Mert 119 vers az sok, főleg, ha a Marnóra jellemzően tömény, sűrű szövegekről van szó. A cím tehát használati utasítás: megszentelt időt kíván, kilépést a kronos mérhető, mennyiségi idejéből. De ha egyszer rákapunk az ízére, belépünk ezeknek a szövegeknek a játékos-brutális, személyesszenvtelen terébe, ahol emlékkép-foszlányok folynak álomszerűen egymásba, és berögzült nyelvi fordulatok tekerednek ki egészen groteszk, dionüszoszi esztétikává. Ezt tanúsítja a címadó vers, a *Kairos* is:

„Ki kecskemaszkban, ki káposzta- / levélbe csomagolva fejét, / egyedül magam gondolatban / földetlenül, mint afféle gép / elviselhetetlenül nehéz / lábazzattal. [...] Nem húzza alattam

/ sokáig már ez a pad se, hús / éven át ültem és aludtam / rajta, s ennek ma vége, üssön / csak órák csak egy órára még."

Az az avantgárdban gyökerező esztétika köszön itt vissza, amely egyfelől a korai Marno-versekből, de még inkább a szerző egyetlen prózakötetéből, *Az anarchia szórendjéből* ismerős. Ahol a kisprózák a felettes-tudatos én kontrollját a minimálisra visszaszorítva; a gondolati folyamatok képi és nyelvi meghatározottságát és berögzüléseit egymás ellen kijátszva születnek olyan szövegek, amelyek „a nyelv összeesküvéselméletét leleplezni” hivatottak.

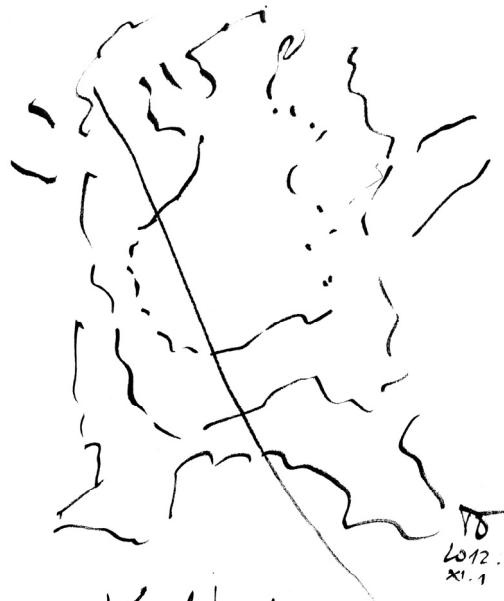
A versek tehát újra és újra nekirugaszkodnak egy kudarcra ítélt kísérletnek, hogy emlékeket hívjanak elő, de folyton beleütköznek a tudati folyamatok nyelvi leképezés során elkerülhetetlen torzulásaiba, és szembesülnek a vállalkozás lehetetlenségével. Erre talán a *Magaslat* című szöveg a leglátványosabb példa: „*Ott láttam benne öt fészkelődni / sőtéten s fényleni lüktető árnyékom gyanánt és elnyelni / magába lábamat, kezemet / ahogy jött, nem szólva nyelvemről, mely lapátot formázva sárga / foga mögött forgatta hátra / s toltta előre a garatán / megüledni kész levegőt. / Hazudtam volna az előbb? / Most mindenesetre itt ülök, nem épp a helyzet magaslatán / mégis azon kell kapnom magam, / hogy, bármerre nézek szédülök.*” (*Magaslat*)

A tizennégy ciklusra oszló versekben ismétlődő mintázatokként, kényszeres toposzokként ismétlődnek ugyanazok a helyszínek, alakok, szereplők. Például egy „rendházi folyosó”, a beszélő nővére, valamint egy disznóvágás emlékképei, olykor proustiánus asszociációs tudattechnológiák révén (ld. pl. a *Kenyérszag* című verset: „*Nem említve a kenyérszagot, / mely mintha örökre beette / volna magát falai közé.*”) jönnek újra elő, miközben az érzéki emlékekre rátelepszik egy szekunder kulturális-irodalmi réteg, Shakespeare-, Pilinszky-, József Attila-allúziók, -mottók, utalások formájában, jelezve, hogy az érzéki és a kulturális emlékezet egymásba épül, torzítja egymást, kvázi szimbiózisba kerül. A reflektív tudás felülírja az emlékezést, míg a kettő szinte egybenő. A tudati folyamatok töredékessége, a nyelv pontatlansága versről versre lelepleződik. Egyes versek között különösen erős a kohézió, ilyen például a *Hideg fény - Kész - Fényjelenség*-triptichon, ahol ugyanaz a téma variálódik, illetve az egyikben felvetett kérdést („*Hideg fény, hideg fény, honnan is, / honnan ismerős ez a hideg fény nekem.*”), két verssel később válaszolja meg, de úgy, hogy mielőtt a késről megcsillanó hideg fény evidenciává lenne, a kés motívumát a két vers közötti szöveg már fölelegeti: „*Álmomban maga vagyok a kés és valamennyi folyománya*”. Esélyt ad tehát az olvasónak, hogy maga fejtsen meg a kérdést, majd egy következő versben már összekapcsolja a fém és fény motívumát: „*Tartozom még a hideg fénnel, / a késpengével, amely ma / mégis olyan szelíden ötlött / szemembe vacsora előtt / az asztalnál ülve.*”

Talán a fentiekből is feltűnik, hogy a *Kairos* – hasonlóan a Marno-líra egészéhez – olyan képekkel dolgozik, amelyek hagyományosan nem témái a költészetnek (noha a kortárs lírában ez általános törekvés, így egyre kevesebb ilyen téma adódik), lírája naplószerű, mégpedig olyan napló, amely nem csupán az elbeszélővel történeteket, de annak álmait, emlékeit, töprengéseit is rögzíteni próbálja. A Marno-szöveg fraktál: önmaga mintázataiból épül, és a végtelenig bővíthető, újabb és újabb makroformákat ad, és bármennyire is szűkítjük a spektromot, ugyanúgy szerveződő ábrázatokat fogunk találni. A versek mindig egymásba illesztett, sajátosan kapcsolódó képekkel operálnak, és hasonló kapcsolat figyelhető meg az egyes versek, illetve a ciklusok között is.

A kötet hullámzása így állandó kizökkentés: egyre kijebb, miközben folyamatosan rá kell döbbernünk: a saját nyelvünkben sem bízhatunk, kígyót melengettünk a szánkban. Kimozdít a bejáratott frázisainkból, lejárhatja, kiforgatja szófordulatainkat. Nyelvével elidegenít nyelvünktől, miközben sehová sem édesget.

A feladat pedig bevégezhetetlen, a könyv becsukhatatlan, maximum abbahagyható, ahogy a kötetet lezáró, ciklusokon kívüli, keresetlennek ható, de valójában az első benyomásnál talán kevésbé bagatell szójátékok is sugallják: „*Felületek mint a mélység / kérdésére adott feleletek. // Feleletek mint a mélység kérdését fölvető felületek*” (Képek).

Ki, birni
(Bárki nélkül ki birni lehet, de ha
bárni van: ki birhatatlan)